

hij er nu en dan wel eens vertoeft, dan is het toch maar heel eventjes om iets, wat hem van verre aangelokt heeft, in oogenschouw te nemen, maar na zijn zaakjes verricht te hebben, verdwijnt hij weer met spoed in de boomen. Ook is hij niet zoo „fuselierlijk” aangelegd, m.a.w. hij doet zijn bezigheden alleen af of, als uiterste concessie aan de gezelligheid, te zamen met de in gemeenschap van goederen gehuwde wederhelft. Ontdekt men hem al eens een enkelen keer, tien tegen een, dat men, als men niet ter dege uitkijkt, hem voor een heremietisch aangelegden Koetilan verslijt. De beide neven zijn overigens „wel” met elkaar, doch niet „warm bevriend”; zij ontwijken elkaar niet, maar zoeken evenmin elkaars gezelschap. Het zangvermogen van den Tjeloetjoek staat ongetwijfeld achter bij dat van den geurmaker in zijne familie; toch is het schalksch fluitje van den eerstgenoemde, een twee — soms meermalen herhaalden zelfden toon, niet onaardig om te hooren.

Het wil ons voorkomen, dat, althans in de omstreken van Batavia, de Tjeloetjoek, ofschoon, zooals gezegd, evenmin de menschelijke verblijfplaatsen schuwend, als de Koetilan, op Europeesche erven en in de kampongs in geringer aantal voorkomt dan laatstgenoemde, doch daarentegen op de aan de kampongs grenzende bebouwde velden een weinig in de meerderheid is. Of dit verband houdt met een zekere voorliefde voor bepaald voedsel, is moeielijk na te gaan. Als zeker kan worden aangenomen, dat beide soorten zich te goed doen aan gecultiveerde, zoowel als aan in het wild groeiende vruchten, van de laatste vooral verschillende besvormige, waarop ook vele andere vogels verzot zijn en de rijpe zachte vruchten van sommige palmen. Ondanks de algemeene bekendheid van deze twee nauw verwante vogels, bieden zij aan den vogelvriend nog een ruim veld van observatie.

Mr.-Cornelis.

J. OLIVIER.

OVER DE ONTKIEMING VAN EEN DER KLEINSTE BOOMORCHIDEETJES.

Er zijn planten, die je aandacht trekken door hun vormen, andere door hun gekleurde of geurende bloemen, maar er zijn er ook, die op het eerste gezicht in 't geheel niets bijzonders vertonen en toch om ik weet niet welke reden voortdurend je belangstelling wekken.

Een plantje met al heel weinig uiterlik schoon is een *Chamaeanthus*-soort (*Ch. brachystachys* SCHULTZ), een der allerkleinste orchideetjes, die ik ken (fig. 1). Hier in Semarang komen ze nogal veelvuldig voor, zelfs op de Manga-bomen in mijn tuin groeien enkele exemplaren. Maar 't meeste zijn ze te vinden op de Manga- en Kambodja-bomen, die in groot aantal tegen de hellingen der Tjandiheuvelds staan. Lang niet alle bomen zijn er mee begroeid, maar komen ze er eenmaal op voor, dan zitten de plantjes in grote menigte bij elkaar, zo dicht, dat de stammen er plaatselijk geheel mee bedekt zijn. De *Chamaeanthus* is een *epiphytische* orchidee, d.w.z. de plantjes groeien uitsluitend op de bomen en onttrekken hun voedsel aan de schors hiervan, levende van de verweerde oppervlakte. De gehele plant is slechts een centimeter of 5 groot, meestal kleiner, en bestaat uit een kort, rechtopstaand stengeltje, waaraan een 4—6-tal leerachtige, lancetvormige, een weinig sikkelvormige blaadjes zitten. De bladeren bevatten veel water, wat daarop wijst, dat deze planten in staat zijn lange droogte te weerstaan. Dit is inderdaad het geval, want in de Oostmoesson, als de stammen der bomen kurkdroog zijn, blijven de plantjes er vrij monter bijstaan. De bladeren worden op den langen duur wel rimpeligen en gelig, maar bij de eerste de beste regenbui stijven ze weer op.

Hetzelfde verschijnsel kan men bij tal van epiphyten zien, o.a. bij de verschillende orchidee-soorten, die om hun fraaie bloemen gekweekt worden. Hierdoor hebben ze enige overeenkomst met de woestijnplanten, die eveneens in tijden van droogte teren op 't water, dat zij in de regentijd hebben verzameld.

Het kleine stengeltje van de *Chamaeanthus* is door enkele worteltjes, die als fijne witte slangetjes over de schors van de Manga's heen liggen, vastgehecht. Deze wortels zijn meestal zilverwit, maar als 't regent, dan worden ze meer groen, een verschijnsel, dat men ook bij andere orchideeën kan waarnemen. Als 't regent zuigen de wortels zich snel vol met water en als 't weer droog is, wordt het water uit de schors van de wortel verder de plant in vervoerd. De schors bevat dan veel lucht in plaats van water en door de terugkaatsing van 't licht ontstaat dan de zilvergrijze tint.

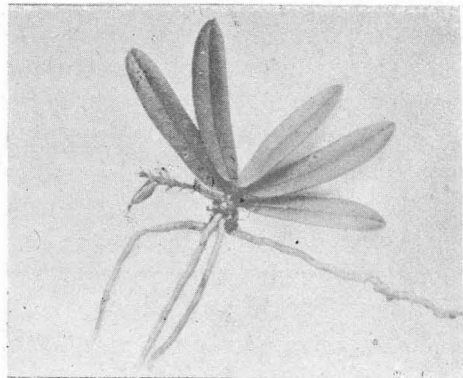

Fig. 1.

Volwassen, exemplaar van de *Chamaeanthus brachystachys* SCHULTZ.

In 't begin van elk jaar, maar ook wel eens op andere tijden, ontstaan in de oksels van de bladen zeer kleine bloemaartjes, geen 4 cM. lang, met een stuk of wat kleine witte bloemetjes, zodat de planten zelfs in de bloeitijd niet bezonder gemakkelijk in 't oog vallen. Na de bloei ontstaan kleine tonvormige vruchtjes, die groen van kleur zijn en, evenals de bloemen, zeer klein, maar vol fijne zaden zitten. Tegen het rijpen der zaden worden de vruchtjes wat meer geel en barsten ze met lengtespleten open; het fijne, poedervormige zaad valt er dan uit en kan gemakkelijk met de wind wegwaaien. Zo worden de planten ongetwijfeld van boom tot boom verspreid.

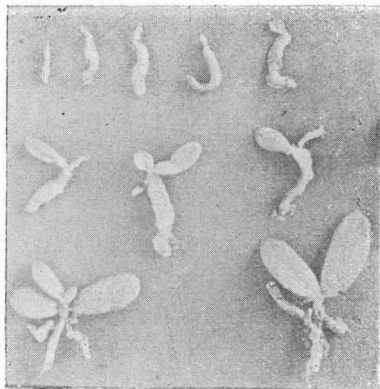

Fig. 2.

Van zaad tot kiemplantje.
De ontwikkelingsreeks begint in de linkerhoek van de bovenste rij.

Deze plantjes trokken nu om twee redenen mijn aandacht. In de eerste plaats is het opvallend, dat zij, vooral wanneer zij tegen rechtopgaande stammen groeien, gewoonlijk alle aan een zijde van de stam zitten en wel aan de zuid- of zuid-oostzijde. En in de tweede plaats zijn de kiemplantjes zo vreemd van vorm, dat men ze in 't geheel niet voor een jeugdige orchidee zou houden (fig. 2).

In 't begin van de Westmoesson ontstaan deze kiemplantjes in groot aantal, maar ze zijn verder maandenlang te vinden. Als je eenmaal weet, waar ze te zoeken, dan is 't niet moeilijk er een flinke hoeveelheid van te verzamelen. In de regentijd zijn de boomstammen aan de zuidzijde dikwijls bedekt met een dun groen laagje, door duizenden van kleine wiertjes gevormd, die voldoende vocht in de schors kunnen vinden, nodig voor hun ontwikkeling. De kiemplanten van de *Chamaeanthus* zitten nu in veel gevallen tegen deze gedeelten van de stam en wel onder de oudere planten. Klaarblijkelijk geschiedt de verspreiding der zaden dus op twee manieren. In de eerste plaats door de wind, welke de zaden van boom tot boom voert, en in de tweede plaats door het regenwater, dat de zaden uit de opengesprongen vruchtjes naar beneden spoelt. Zij blijven dan in de oneffenheden van de schors hangen.

Bij de ontkieming der orchideeën ontstaat gewoonlijk eerst een klein knolletje met blaadjes. Bij deze *Chamaeanthus*-soort (en eveneens bij *Phalaenopsis*, en *Vanda*-soorten) lijken de jonge plantjes meer op groene naaktslakjes, dan op planten. Eerst ontstaat een zeer fijn draadvormig lichaampje (fig. 3 S), van nog geen mM. lengte, dat spoedig dikker en vleziger wordt. Soms groeit dit rechthout, maar het kan ook allerlei bochten aannemen. De onderkant van de stengel, waarmee de plantjes tegen de schors aanzitten, is vlak, terwijl de bovenkant scherper toeloopt. Zodoende is de dwarse doorsnede ervan ongeveer driehoekig. Aan de onderkant bevinden zich de fijne haartjes, welke het voedsel voor de kiemplantjes opzuigen en tevens dienen voor de vasthechting. Echte worteltjes komen in dit stadium nog niet voor. Gedurende langen tijd groeien de kiemen langzaam aan verder en worden iets dikker en steviger. Zij kunnen een lengte van 2 cM. bereiken, maar meestal blijven zij kleiner.

Eindelijk ontstaat aan het spitse, groeiende gedeelte een rond of ovaal blaadje, en na korten tijd een tweede, dat meer langwerpiger wordt. Terzelfder tijd, dat deze eerste blaadjes ontstaan, komt ook het eerste worteltje te voorschijn (fig. 3 W). Dit ontstaat dicht bij de blaadjes en groeit over de schors heen; spoedig gevolgd door een tweede. Langzamerhand ontwikkelt zich blad na blad en het plantje krijgt eindelijk de vorm, die men op de foto zien kan (fig. 2), maar dan is het zeker al 3 of meer jaren oud. De slakvormige stengel blijft nog langen tijd bestaan en dient zonder twijfel als voedsel- en waterreservoir. Eindelijk verdwijnt hij toch, nadat de wortels uit de gewone stengel ontstaan zijn.

Ik heb dit plantje eigenlijk alleen maar beschreven, om te laten zien, dat ook de studie van de minder opvallende vormen, alleszins de moeite waard kan zijn.

Semarang.

W. DOCTERS VAN LEEUWEN.

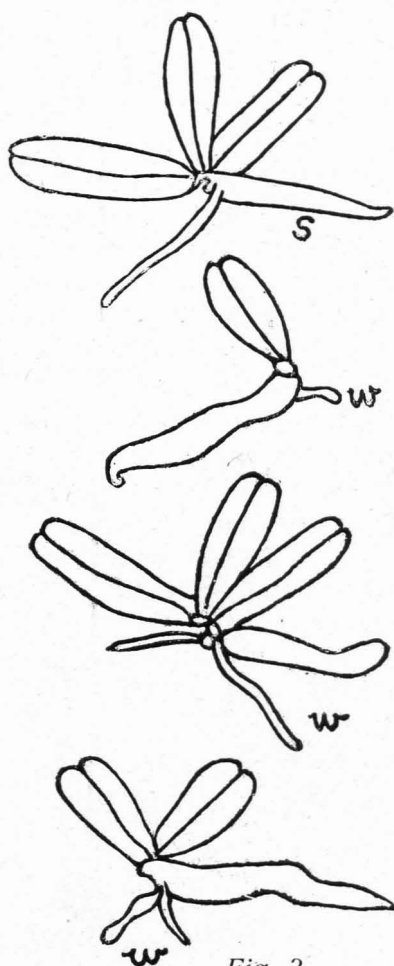

Fig. 3.

Kiemplantjes, enkele malen vergroot, van de *Chamaeanthus*

EEN GEVAARLIJKE TOMATENZIEKTE.

De tomaat (*Solanum Lycopersicum* of *Lycopersicum esculentum*) is afkomstig uit tropisch Amerika. Sedert meer dan 200 jaren wordt ze in Nederlandsch-Indië gekweekt onder de namen *liefdesappel*, *paradijsappel*, *ranti bali*, *tomaat*, *tomata*, *tomati*, *terong bali*, *leuntja komir* en nog vele andere. Het aantal door de cultuur ontstane variëteiten is zeer aanzienlijk, de oorspronkelijk 5-tallige bloemen zijn bij vele vormen 6—12-tallig geworden, in verband daarmee zijn de vruchten soms zeer groot, niet zelden bedraagt haar middellijn meer dan 1 dM.

Bij het kweken van tomaten in den vollen grond zullen velen zeker reeds de droevige ervaring hebben opgedaan, dat nu hier, dan daar, een plant zonder in het oog vallende